

Traag kijken: beeldontleding door Roos Theuws

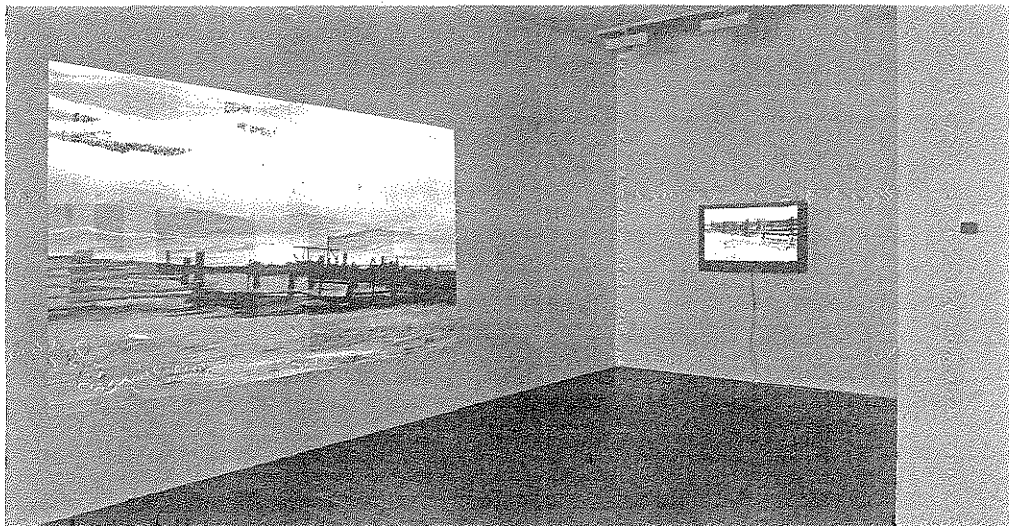
Bij een recente tentoonstelling in Galerie Slewe te Amsterdam¹

ERNST VAN ALPHEN

In het scala van zintuiglijke indrukken neemt pijn een unieke plaats in. Pijn kan immers ervaren worden zonder referentieel object. We kunnen pijn voelen zonder ons bewust te zijn van wat die pijn veroorzaakt. Vanuit dit oogpunt lijkt pijn het tegenovergestelde van visuaaliteit te zijn. Visuele indrukken kunnen alleen ontstaan in contact met een visueel object. Zonder een dergelijk object, zonder dat we 'iets' zien, zien we helemaal niets. Elaine Scarry heeft deze twee zintuiglijke ervaringen daarom als uitersten tegenover elkaar gesteld. Fysieke pijn zou een 'intentionele staat' zonder 'intentioneel object' zijn. Verbeelding, zowel in de letterlijke als in de figuurlijke zin, zou uit een intentioneel object bestaan, zonder dat er sprake is van een specifieke ervaring van dat object. Het bestaat alleen bij gratie van het object dat gezien of verbeeld wordt.² In het werk van Roos Theuws wordt onze visuele ervaring echter zodanig uitgedaagd dat deze zélf een 'staat', of beter, een 'proces' wordt dat ervaren wordt en waarnaar we kunnen kijken. De visuele ervaring die we hebben, lijkt zich naar binnen te keren. Het gevolg is dat we niet alleen beelden zien, maar ook de technische en liebbelijke processen waarnemen waaruit die beelden voortkomen.

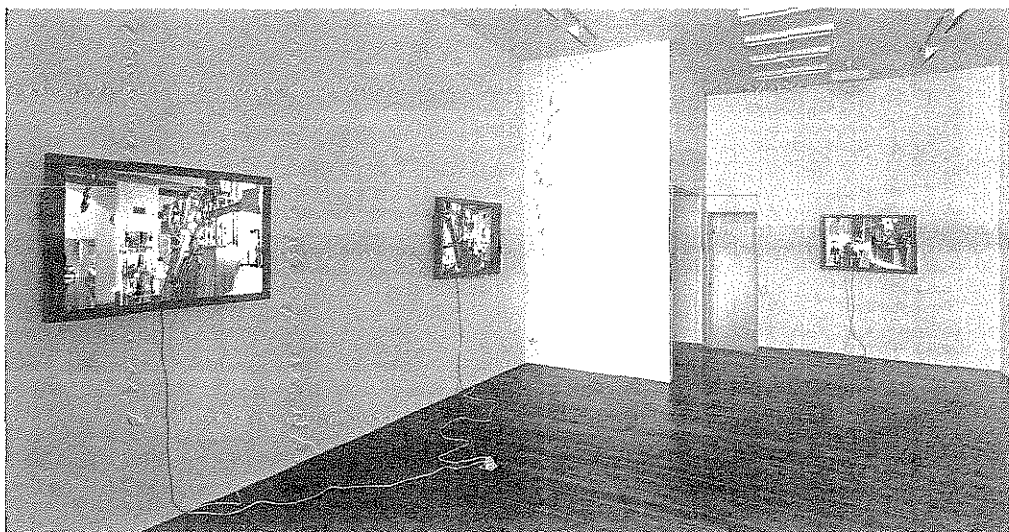
Theuws' video-installatie *Fences and Pools* (2012) is een goed voorbeeld van zo'n ontleding van het visuele beeld en van de processen die dat beeld mogelijk maken. Deze installatie bestaat uit een monitor die aan de muur is bevestigd, en een videoprojectie op de muur die er haaks op staat. We horen voice-overs: dezelfde stem draagt op hetzelfde moment drie verschillende teksten voor. De beelden op de muur en op de monitor laten hetzelfde soort landschappen zien, met hekwerken in een lege, woestijnachtige vlakte, waarschijnlijk ergens in het Amerikaanse middenwesten. De twee videoprojecties presenteren verschillende invalshoeken op datzelfde landschap. Op het eerste gezicht lijkt het om stills te gaan. Retrospectief, dat wil zeggen, na enige tijd, constateren we echter dat de twee beelden veranderingen ondergaan. Zonder dat de kijker zich ervan bewust was dat het beeld beweegt, blijkt het toch te zijn veranderd. In beide projecties is de hoek van waaruit we het landschap zien enigszins verschoven. De geprojecteerde beelden zijn dus wel degelijk *film*beelden. Wanneer je in de gaten hebt dat de beelden bewegen, wil je die beweging kunnen zien, in de zin van betrappen. Omdat die beweging uiterst langzaam is, besluit je om je gedurende lange tijd op een van de twee projecties te concentreren.

Maar zonder resultaat. De beweging laat zich niet betrappen. Onze perceptie wordt daardoor een soort van sisyphusarbeid. Visuele ervaring kantelt in visuele ontbering. Een andere vergelijking die zich opdringt is die met de paradox van Zeno. Deze paradox betreft een filosofisch probleem uitgedacht door de Griekse filosoof Zeno van Elea, die leefde in de vijfde eeuw voor Christus. In de paradox van Zeno gaat Achilles een hardlooppwedstrijd aan met een schildpad. Achilles, beroemd om zijn snelle benen, geeft de schildpad, bekend om zijn traagheid, een voorsprong van 100 meter. Wanneer we ervan uitgaan dat beiden met een constante snelheid rennen, dan moet Achilles na enige tijd honderd meter afgelegd hebben, waardoor hij het beginpunt van de schildpad bereikt. In de tussentijd zal de schildpad een veel kleinere afstand hebben afgelegd. Achilles heeft vervolgens weer extra tijd nodig om ook deze afstand af te leggen, maar in die tijd zal ook de schildpad weer verdergegaan zijn. Hoe vaak Achilles ook het punt bereikt waar de schildpad al geweest is, hij moet nog altijd een stuk belopen. Anders gezegd: er is een oneindig aantal punten waar de schildpad al geweest is, maar waar Achilles nog moet aankomen... en dus kan de Griekse held het nooit van de schildpad winnen. Op vergelijkbare wijze lopen al onze pogingen om beweging in het werk van Roos Theuws te traceren op niets uit. Onze perceptie blijkt te traag te zijn om

Roos Theuws

Fences & Pools, 2012, video-installatie (tentoonstelling galerie Slewe, Amsterdam, 2014). Foto: Gert-Jan van Rooij

Roos Theuws

Kitab al Manazir (The Book of Optics), 2013, video-installatie (tentoonstelling galerie Slewe, Amsterdam, 2014). Foto: Gert-Jan van Rooij

de slow motion van de bewegende beelden te kunnen zien.

Wanneer we onze aandacht naar de andere projectie verplaatsen, constateren we dat ook deze in de tussentijd verschoven is. De hoek van waaruit we naar het landschap kijken is veranderd: de houten afrastering staat nu in het midden van het visuele veld. De camera beweegt dus uiterst langzaam naar links. We zien dit niet gebeuren, we concluderen het retrospectief wanneer we onze blik van de ene naar de andere projectie laten gaan.

Maar er verandert nog meer. Niet alleen de camera beweegt, er doen zich ook wijzigingen voor in de digitale beeldopbouw, waarbij de kleur en de contouren zich langzaam van elkaar losmaken. Het beeld lijkt in de meest letterlijke zin ontleed te worden. Het valt uiteen in de respectievelijke onderdelen waaruit het is opgebouwd. Want de opbouw van een videosaal, of liever, een videoframe, is tweeledig: een deel ervan is verantwoordelijk voor de contouren van de voorstelling, het andere deel kleurt de contouren in. Roos Theuws is er op de een of andere manier in geslaagd de twee delen van het digitale videoframe van elkaar te scheiden. Dit resulteert in een vertraging van het bewegende beeld en in een vervaaging van de omtrekken. De onwaarneembaar trage beweging, die het gevolg is van

deze twee kunstgrepen, manifesteert zich als een scheiding van de twee bouwstenen van het digitale frame. Kleur volgt vertraagd de contouren van de voorstelling, of andersom.

Terwijl het de temporele dimensie van deze twee videoprojecties is die het meeste indruk maakt, juist door zo goed als geheel afwezig te zijn, gebeurt er helemaal niets in deze video's. Ze zijn radicaal gebeurtenisloos. Maar het is dankzij deze gebeurtenisloosheid dat het proces van het kijken zelf tot de gebeurtenis wordt waarnaar we kijken. Onze blik slaat naar binnen, op het moment dat het visuele veld vertraagd en zowel gefrustreerd als uitgedaagd wordt.

De installatie doet ook een beroep op ons gehoor. Het geluid van de installatie lijkt op een auditief niveau te doen wat het beeld op het visuele vlak teweegbrengt. Maar is dat inderdaad het geval? Ja en nee. Men hoort dezelfde stem op hetzelfde moment drie verschillende teksten lezen, elk door een aparte luidspreker. De eerste tekst is het verhaal van de Apocalyps uit het Bijbelboek *Openbaringen*. De tweede is een wetenschappelijke tekst van de geograaf N.P. Langford, de derde een mythologisch verhaal van Amerikaanse indianen, getiteld *Het verhaal over het ontstaan der dingen*. Alle drie de teksten gaan over hetzelfde soort landschap en ze gebruiken dezelfde of vergelijkbare uit-

drukkingen om het te beschrijven. Maar daartoe zetten ze verschillende vertogen in: een Bijbels, een wetenschappelijk, en een mythologisch vertoog. Omdat deze drie teksten tegelijkertijd worden uitgesproken, met dezelfde stem, kan men hooguit flarden ervan verstaan. Ze vermengen zich tot een continue stroom van talig geluid. Die vermenging valt te begrijpen vanuit de geschiedenis van de Midwest, waar indianen, christelijke pioniers en wetenschappers achter elkaar de dienst hebben uitgemaakt en nu nog tegelijkertijd aanwezig zijn. De enige manier waarop we de verschillende vertogen kunnen identificeren, is door middel van onze herinnering: door de geïsoleerde en gefragmenteerde uitspraken te combineren met uitdrukkingen die we eerder hoorden.

De ontleding van de visuele lagen van het videobeeld gaat gelijk op met de vermenging van de verschillende geluidslagen. In geen van beide gevallen vindt de perceptie onmiddellijk plaats, noch bij het visuele, noch bij het auditieve deel van de installatie. Zowel ons oog als ons oor hebben de steun van onze herinnering nodig om betekenis te verlenen aan wat we waarnemen. Deze conclusie dwingt ons tot een herziening van het ingeburgerde idee over de werking van onze zintuigen, vooral het visuele. De visuele ervaring is niet louter de neutrale regis-

